Голові разової спеціалізованої вченої ради
Державного університету «Житомирська політехніка»
доктору економічних наук, професору Жиглей І.В.

Рецензія

кандидата економічних наук, доцента кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
Державного університету «Житомирська політехніка»
Поліщук Ірини Романівни
на дисертаційну роботу
Федорової Ольги Сергіївни
на тему «**Розвиток наративної компоненти звітності зі сталого розвитку**»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

Актуальність теми дисертаційної роботи

Вимоги до розкриття описової частини звітності зі сталого розвитку регламентовані Директивою (ЄС) 2022/2464 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2022 року щодо звітності підприємств про сталий розвиток. Наративна складова звітності зі сталого розвитку повинна відповідати основним завданням 17 цілей сталого розвитку, розкривати стратегії підприємства для досягнення кліматичної стійкості, відповідального споживання та виробництва, кадрової, соціальної та корпоративної політики. По суті характеристики цілей сталого розвитку – це і є основні положення, що повинні бути підтверджені або спростовані описовою формою звітності зі сталого розвитку. Наративна (описова) форма звітності зі сталого розвитку є аналогом аналітичних записок, що є різновидом аналітичного документу з висновками після проведених розрахунків за результатами проведеного аналізу.

Нормативне закріплення наративної складової звітності зі сталого розвитку вимагає обґрунтування вимог до текстової частини звітності: логічної послідовності та структури розкриття питань, критеріїв встановлення достовірності відображених операцій (превалювання сутності над формою чи навпаки), можливих варіантів розкриття та їх впливу на репутацію і враження стейкхолдерів на результати господарської діяльності підприємства.

Потребує розробки методика оцінки достовірності змісту тексту наративної складової звітності зі сталого розвитку для запобігання оприлюднення та поширення фальсифікованої інформації про реалізацію на підприємстві цілей сталого розвитку.

Виходячи із зазначеного, дисертаційне дослідження Федорової О.С. є своєчасним і відповідає спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Опрацювання дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що здобувач здійснив вагомий науковий внесок у розвиток теоретичних, методологічних і методичних засад формування наративної компоненти звітності зі сталого розвитку.

Структура роботи відповідає меті та завданням дослідження й охоплює три взаємопов'язані розділи.

У першому розділі досліджено теоретичні засади формування наративної компоненти звітності зі сталого розвитку. Здобувачем уточнено періодизацію розвитку звітності зі сталого розвитку (підготовчий етап, зародження звітування, становлення, розвиток стандартизації) та систематизовано її регуляторне забезпечення, що дозволило встановити посилення ролі наративної компоненти у її складі. Розроблено тривимірну модель куба звітностей, що дозволяє чітко позиціонувати різні типи розкриття облікової інформації за трьома ключовими вимірами (якісний/кількісний показник, обов'язковий/добровільний статус, зміст розкриття).

Другий розділ присвячений розкриттю методологічних засад формування наративної компоненти звітності зі сталого розвитку. Здобувачем розроблено класифікацію наративної компоненти за характером зв'язку з фінансовою звітністю. Запропоновано методику ідентифікації та збору інформації, взаємодії зі стейкхолдерами підприємства, що складається з п'яти послідовних етапів, реалізується через чотири стандартизовані форми документування та передбачає три рівні автоматизації, забезпечуючи задокументований причинно-наслідковий зв'язок між реакціями стейкхолдерів та матрицею подвійної суттєвості. Побудовано модель взаємодії із стейкхолдерами за допомогою наративів звітності сталого розвитку на основі очікувань, діяльності та інструментів залучення.

У третьому розділі розглянуто аналітичне забезпечення дослідження наративних розкриттів у звітності зі сталого розвитку. Здобувачем систематизовано виклики для дослідників-бухгалтерів у зв'язку з наративним поворотом в звітності: оволодіння методами обробки наративів та застосування

технологій Індустрії 4.0 для великих обсягів текстів, якісне вимірювання параметрів наративів та інтерпретація отриманих результатів, обґрунтування конститутивної ролі обліку, гібридизація компетенцій дослідників-бухгалтерів, удосконалення чинної системи бухгалтерських знань та оновлення освітніх програм з підготовки фахівців з обліку, що засвідчує неминучість гібридизації бухгалтерської науки. Доведено доцільність застосування словникового методу текстового аналізу для вимірювання рівня цифрової трансформації 200 аграрних підприємств із 30 країн світу на основі їх наративних розкриттів за 2022-2023 рр.

Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету «Житомирська політехніка: 1) держбюджетна тема № 59 «Розробка механізму сталого розвитку економічних систем в умовах воєнних дій та післявоєнного відновлення економіки»; 2) НДР №41 проведення наукових тренінгів за тематикою «Досвід імплементації Директиви CSRD в Європейському Союзі: формування звітності зі сталого розвитку та можливості її адаптації в Україні».

Повнота висвітлення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях, зарахованих за темою дисертації

Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 19 наукових працях: 3 статті у наукових виданнях, що включені до наукометричних баз Scopus і Web of Science; 7 статей у наукових фахових виданнях України; 9 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Результати дослідження є особистим досягненням дисертанта.

Наукова новизна дисертаційної роботи

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці методологічних і методичних засад формування наративної компоненти звітності зі сталого розвитку.

У процесі проведеного дослідження отримано результати, яким притаманна наукова новизна:

вперше розроблено:

- тривимірну «Модель куба», що забезпечує визначення місця різних видів звітності (фінансової, звітності зі сталого розвитку, інтегрованої, звіту про управління) у корпоративній системі розкриття інформації за різними

видами критеріїв (якісний/кількісний показник, обов'язковий/добровільний статус, зміст розкриття);

- методику ідентифікації та збору інформації, взаємодії зі стейкголдерами підприємства, що складається з п'яти послідовних етапів (розмежування категорій, картографування, ідентифікація вразливих груп, оцінка пріоритетності, документування), реалізується через чотири стандартизовані форми документування та передбачає три рівні автоматизації, забезпечуючи задокументований причинно-наслідковий зв'язок між реакціями стейкголдерів та матрицею подвійної суттєвості.

удосконалено:

- понятійно-категорійний-апарат бухгалтерського обліку на основі використання положень наратологічної теорії шляхом обґрунтування понять наратора (підприємство-автор), реципієнта (користувач звітності), наратеми (змістові одиниці розкриття), фабули (хронологічний виклад подій діяльності) та фокалізації (рівень деталізації розкриття), що сприяє обґрунтуванню наративної компоненти звітності як структурованої системи комунікативної взаємодії між підприємством та стейкголдерами;

- концептуальну модель формування та використання наративної компоненти звітності зі сталого розвитку, яка структурує процес звітування через фактори впливу, механізми регламентації, контекстуальний вплив, комунікації та методологічне забезпечення, дозволяючи розкрити вплив принципу подвійної суттєвості на трансформацію наративної компоненти.

набуло подальшого розвитку:

- періодизація розвитку звітності зі сталого розвитку (підготовчий етап, зародження звітування, становлення, розвиток стандартизації) та систематизація її регуляторного забезпечення, що дозволяє встановити посилення ролі наративної компоненти у її складі;

- дослідження сучасного стану наукового дискурсу щодо звітності зі сталого розвитку на основі комплексного бібліометричного аналізу публікацій з наукометричних баз Scopus та Web of Science, а також на основі кластеризації дисертаційних досліджень з обліку, що дозволило виявити недостатню розробленість проблематики формування і використання наративної компоненти звітності зі сталого розвитку;

- систематизація теоретичних засад щодо формування і використання звітності зі сталого розвитку шляхом класифікації основних облікових теорій та розкриття ролі кожної з них в поясненні основних проблем, що пов'язані із

наративною компонентою звітності зі сталого розвитку;

- класифікація наративної компоненти звітності зі сталого розвитку, що забезпечує її комплексну багатовимірну оцінку, а також систематизація форми подання наративної компоненти за типами та за технікою поєднання цих типів, що забезпечує можливість системно оцінювати якість наративних розкриттів, здійснювати порівняльний аналіз звітності зі сталого розвитку підприємств різних галузей, ідентифікувати структурні слабкості наративу та ризики псевдоінтеграції інформації, а також слугувати орієнтиром для підприємств при формуванні якісного наративного наповнення звітності зі сталого розвитку;

- обґрунтування сутності, розробка класифікації та визначення необхідності використання спеціалізованого методичного інструментарію для аналізу наративної компоненти звітності зі сталого розвитку, що сприяє розширенню методологічного апарату бухгалтерської науки шляхом інтеграції до його складу якісних і кількісних методів аналізу наративів;

- застосування словникового методу текстового аналізу наративної компоненти звітності зі сталого розвитку для вимірювання рівня цифрової трансформації підприємств, що дозволило встановити вплив окремих технологій Індустрії 4.0 на показники фінансової результативності (ROA, ROE, ROS) аграрних підприємств з урахуванням модеруючої ролі досліджень та розробок.

Теоретична та практична цінність дослідження для науки та практики

Дисертаційне дослідження є важливим для теоретико-методогічного обґрунтування напрямів удосконалення формування наративної компоненти звітності зі сталого розвитку. Висновки, пропозиції і рекомендації, що містяться у дисертації, мають теоретичне і практичне значення, що підтверджується обґрунтованими висновками та рекомендаціями дисертанта, а також практичною реалізацією результатів дослідження.

Окремі концептуальні положення роботи доведено до рівня практичних пропозицій. Довідки щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження підтверджують теоретичну значущість та практичне значення дисертації. Результати дослідження впроваджено у діяльність ГС «Асоціація професіоналів довкілля» PAEW (довідка № 26/05/162 від 01.05.2026 р.), ТОВ «Офіс сталих рішень» (довідка № 05/26-1 від 01.05.2026 р.), ПП «Аудиторська компанія «Зовнішфінаудит»» (довідка № 04/02-06 від 02.04.2026 р.), ТОВ «ЕКО-МБ» (довідка від 01.05.2026 р.), Державний університет «Житомирська політехніка» (довідка № 44-19.04/1678 від 23 вересня 2026 р.).

Оцінка оформлення дисертації

Дисертація оформлена згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Академічна доброчесність

Рукопис пройшов перевірку на академічну доброчесність із застосуванням системи StrikePlagiarism.com. Порушень академічної доброчесності у наукових працях, а також дисертаційній роботі Федорової Ольги Сергіївни не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Федорової Ольги Сергіївни заслуговує позитивної оцінки, разом з тим, слід зауважити, що динамічний предмет дослідження зумовлює низку дискусійних положень, що потребують подальшого обговорення. До них, зокрема, треба віднести такі:

1. В таблиці 1.3 на С. 48-49 наведено розроблену здобувачем матрицю класифікації звітності, в якій окреслено роль звітності про викиди в атмосферне повітря в Україні як складову екологічної звітності, однак відсутня характеристика статистичної звітності та Звіту про оцінку впливу на довкілля, що мають безпосередній вплив на громадську думку.

2. В п. 2.1 «Сутність та концептуальна модель наративної компоненти звітності зі сталого розвитку» дисертантом не розкрито характеристики наративної складової звітності зі сталого розвитку для оцінки достовірності розкриття інформації для стейкхолдерів (інформаційна база, структура висновків, визначення закономірностей розвитку явища, прогнозування на наступні звітні періоди, розкриття облікової політики, взаємозв'язок між різними показниками звітності, розподіл між операційною, фінансовою та інвестиційною видами діяльності, ризики недосягнення цілей сталого розвитку за видами діяльності, метафоризація тексту). Це дозволило б сформувати критерії оцінки якості наративу – переходу від формального розкриття інформації до змістовного розкриття, що є основою довіри стейкхолдерів.

3. На рис. 2.5 (С. 103) наведено розроблену здобувачем класифікацію наративної компоненти звітності зі сталого розвитку, однак відсутній критерій класифікації щодо структури висновків щодо констатації фактів, зміни показників, інтерпретації загальних тенденцій розвитку, що безпосередньо характеризуватиме стратегію розвитку підприємства.

4. На рис. 2.7. (С. 135) розроблена модель взаємодії підприємства із стейкхолдерами за допомогою наративів звітності сталого розвитку ілюструє складові взаємодії: очікування, діяльність та інструменти залучення, доцільно було б розмежувати фінансові, нефінансові та наративну складові звітності для конкретизації майнових і немайнових інтересів кожної групи стейкхолдерів.

Дисертаційна робота Федорови Ольги Сергіївни на тему «Розвиток наративної компоненти звітності зі сталого розвитку» є цілісною, завершеною, самостійно виконаною науковою працею, яка містить повною мірою обґрунтовані науково-практичні результати щодо розробки методологічних і методичних засад формування наративної компоненти звітності зі сталого розвитку.

Таким чином, дисертаційна робота за її змістом та оформленням відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор, Федорова Ольга Сергіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування».

Рецензент:
Кандидат економічних наук,
доцент,
доцент кафедри інформаційних
систем в управлінні та обліку
Державного університету
«Житомирська політехніка» Ірина ПОЛІЩУК

Підпис
Засвідчую:
Учений секретар
Житомирська політехніка

Міністерство освіти і науки України
Державний університет «Житомирська політехніка»
і.к.05407870
Україна м.Житомир